

Erich Welter : Der Weg der deutschen Industrie. —
Frankfurt (Societätsverlag) 1943. — 213 sahife.

Alman endüstrisi hakkındaki bu dikkate değer eser, bilhassa bu endüstrinin dahili işletme organizasyonunu, işletmeler arasındaki münasebetleri ve rasyonalizasyon meselelerini bahis mevzu ediyor. Devletin endüstriyi sevk ve idare etmek hususunda aldığı tedbirlerle mühim bir yer ayrılmıştır.

Welter, Devletin Alman endüstrisine karşı vaziyetini bir nevi „ortak“ olarak izah etmek istiyor. Fakat ortaklardan birinin (yani Devletin) durumu diğerinkinden çok daha hakim olduğu için, bu izah ancak bir dereceye kadar doğru olabilir. Bugün ekseriya endüstri kazançlarının yarısından fazlasını, Devletin vergi ile kendisine ayırması, o kadar haizi ehemmiyet değildir. Çünkü Almanya, kazançlardan alınan vergilerin nevi ve miktarı İngiltere ve Amerika'dakinden pek farklı değildir. Asıl ehemmiyetli olan cihet şudur ki, endüstri istihsalının nevi, şeklini ve yerini tayin eden kapitalist piyasa ekonomisinde olduğu gibi, hususî müteşebbislerin rantabilite düşüncesi değil, belki Devletin vereceği kararlardır. Bu kararlar aktüel siyasî - askerî ihtiyaçlardan mühim olmaktadır. Mamafih, Devlet, endüstriyi sevk ve idare ederken, sanayi erbabının kendi kendilerini idare için kurdukları hususî birliklerden de istifade etmektedir. Fakat bu birlikler unumiyetle Devlet tarafından çıkarılan kararnamelerin iyi bir surette tatbik edilmesine yardım etmek vazifesile mükellef kılınmışlardır. Alman endüstrisi politikasında en ziyade göze çarpan yenilik, „kuruluş yeri“ni tayin etmek hususunda Devletin gösterdiği yakın ilâkadır. Müellifin de belirttiği gibi (s. 152), eskiden hususî müteşebbislerin düşüneneceği bir iş sayılan bir fabrikanın kuruluşu, şimdi bütün memleketi ilgilendiren bir mesele halini almış oluyor. Kuruluş yerinin tayininde bugün en önemli rolü oynayan askerî düşüncelerdir (hava tehlikesine karşı korunmak). Fakat müellife göre istikbalde daha başka düşünceleri de hesaba katmak lâzım gelir; ezcümle endüstrinin haddinden aşırı temerküzünü önlemek icab edecektir. Bu bahisde, *Welter*'in sağlam bir ziraat ve sosyal politika için büyük şehirlerin ve endüstri tesislerinin yükünü hafifletmek lehinde ileri sürdüğü fikirler, son zamanlarda diğer bazı müelliflerin düşüncelerine uygun görünmektedir. (Bilhassa *Röpke*'nin: Die Gesellschaftskrisis der Gegenwart, Zürich 1942, adlı kitabına bakınız). Ayrıca şu kanaatte de uygunluk göze çarpıyor : Bir çok sebeplerle şayanı arzu görülmeyen büyük işletmenin iktisadî

üstünlüğü şimdiye kadar pek fazla mübalâğa edilmiştir; küçük ve orta işletmelerde ihtisaslaşma ve kütle halinde istihsal bir çok mallarda büyüklerdeki kadar kolaylıkla temin edilebilir (s. 130 v. m.). Fakat diğer taraftan, *Welter*, silâh ve sair harp malzemesi istihsalinin ön plâna geçtiği devirde amele miktarı onbini bulan ve hattâ aşan işletmelerin zarurî olduklarını söylüyor (s. 166). Bu fikirle evvelki birbirini tutmamaktadır; çünkü küçük ve orta işletmeler aynı derecede iktisadî çalışma imkânlarına sahip iseler, bu türlü „dev işletme“ler niçin zarurî olsunlar?

Müellifin, Alman endüstrisinde işletme faaliyetlerinin rasyonalizasyonu hakkında verdiği izahlar çok alâka çekicidir. „Refadoktrini“ (Refa kelimesi, *Reichsausschuß für Arbeitsstudien*, yani iş etüdüleri komisyonu tabirinin kısaltılmış şeklidir) mufassal bir şekilde izah edilmektedir. Burada bahis mevzuu edilen tedbirler Amerika Birleşik Devletlerinde ötedenberi tecrübe edilmiştir; bundan beş sene evvel Amerika’da olduğu gibi, bugün Almanya’da da makineleşmenin tesirlerine ve müstakbel imkânlarına karşı hudutsuz bir iyimserliğin hüküm sürdüğü görülmektedir. *Welter*’in kendisi de bundan bahsederken, şöyle diyor: „öyle bir makineleşme hevesi gözlerimize çarpıyor ki, buna karşı koyabilecek hiç bir engel mevcut değildir; bu hevesi olsa olsa pratik sahada makine bulma imkânları bir dereceye kadar hudutlayabilmektedir“. Zamanımızda işçi noksanından ileri geldiğine şüphe olmayan bu iyimserliğin, harp sonunda büyük orduların terhisinden sonra da yerinde olup olmayacağı şimdiden kestirilemez. Bunun gibi, çalışma tarzını, zaman ölçümü, iş etüdüleri ve müteharrik kayış gibi usullerle son derece rasyonelleştirmiş olmanın işçi psikolojisi ve fizyolojisinde zararlı tesirler husule getirip getirmediği de yine ileride tekrar ele alınacak ve düşünülecek bir meseledir. *Welter*’in „sâydan-insana“ parolası ile hüflâsa ettiği (s. 189) programın bu şartlar altında ne dereceye kadar gerçekleşebilmiş olduğu o vakit daha iyi anlaşılacaktır.

Welter’in kitabında, bilhassa „Avrupaya kuş bakışı nazarlar“ bahsında ileri sürülen fikirlerden çoğu fazla siyasî renk taşıdığı için, bunlarla uzun boylu meşgul olmak istemiyoruz. Müellif daima harbin Almanya lehine biteceği faraziyesinden hareket ediyor ve Rusya hakkında „sabık Sovyetler Birliği“ tabirini kullanıyor. Bununla beraber, bu izahlar, Almanya’da „müstakbel endüstri yolu“ hakkında neler düşünüldüğünü göstermek itibarile bir alâka ile okunmaya lâyıktır.